

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (Ι.Ε.Π.)
Επιμόρφωση εκπαιδευτικών/εκπαιδευτών σε θέματα
Μαθητείας

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΣΕΝΑΡΙΟ

ΤΙΤΛΟΣ

**Αγροτικοί Συνεταιρισμοί, επιχειρηματικότητα και
τοπική ανάπτυξη**

Ταγκαλάκη Αικατερίνη

ΠΕ88.01 (Γεωπόνος)

2020

ΟΔΗΓΟΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ

Τίτλος διδακτικού σεναρίου

Αγροτικοί Συνεταιρισμοί, επιχειρηματικότητα και τοπική ανάπτυξη

Κοινό στο οποίο απευθύνεται

Μεταλυκειακό Έτος – Τάξη Μαθητείας, ειδικότητα «Τεχνικός Τεχνολογίας Τροφίμων & Ποτών»

Προαπαιτούμενες γνώσεις των μαθητευόμενων

Οι μαθητευόμενοι/-ες έχουν διδαχθεί στα μαθήματα του ΕΠΑ.Λ, θέματα που αφορούν στα βασικά χαρακτηριστικά του αγροτικού χώρου, στα χαρακτηριστικά των γεωργικών εκμεταλλεύσεων/επιχειρήσεων στη χώρα μας και στην απασχόληση στον γεωργικό τομέα. Επίσης έχουν διδαχθεί θέματα που αφορούν στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της γεωργικής επιχειρηματικότητας, στις θεσμικές μορφές οργάνωσης των γεωργικών επιχειρήσεων και στα οικονομικά τους (Καλδής κ.ά., 2005).

Στόχοι ή Επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Ως προς το γνωστικό αντικείμενο, οι μαθητευόμενοι/-ες να είναι σε θέση:

- να διακρίνουν και να περιγράφουν την έννοια του συνεργατισμού και τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και τις αρχές λειτουργίας των αγροτικών συνεταιρισμών
- να εντοπίζουν και να καταγράφουν τους σκοπούς της λειτουργίας των αγροτικών συνεταιρισμών καθώς και στοιχεία της επιχειρηματικής δραστηριοποίησής τους
- να εντοπίζουν τη σχέση της δραστηριοποίησης των αγροτικών συνεταιρισμών με την τοπική ανάπτυξη
- να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά και τις ιδιομορφίες της γεωργικής επιχειρηματικότητας καθώς και την ιδιαιτερότητα των συνεταιρισμών έναντι των άλλων μορφών επιχειρήσεων
- να εκτιμούν τη σπουδαιότητα της λειτουργίας των αγροτικών συνεταιρισμών για την τοπική ανάπτυξη, σε μια αειφόρο προοπτική και να αναπτύσσουν κρίση για την επιλογή των κατάλληλων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στον αγροτικό τομέα.

Ως προς τη μαθησιακή διαδικασία, οι μαθητευόμενοι/-ες:

- να αναπτύσσουν δεξιότητες που διευκολύνουν την ανακαλυπτική και διερευνητική μάθηση

- να αναπτύσσουν δεξιότητες έκφρασης και διαπροσωπικής επικοινωνίας ώστε να αλληλεπιδρούν και να συνεργάζονται στο πλαίσιο της ομάδας, για την παραγωγή κοινού αποτελέσματος.

Ως προς τη χρήση των ΤΠΕ οι μαθητευόμενοι/-ες:

- να βελτιώσουν την ικανότητα χειρισμού του ΗΥ, τόσο ως εργαλείου αναζήτησης πληροφοριών και δεδομένων, όσο και ως μέσου καταγραφής και παρουσίασης της συλλεχθείσας πληροφοριακής ύλης
- να υιοθετήσουν θετική στάση απέναντι στη χρήση του Η/Υ ως μαθησιακού εργαλείου
- να εξοικειωθούν με τη χρήση των ιστολογίων για την ενημέρωσή τους σε θέματα γεωργικής επιχειρηματικότητας.

Απαιτούμενη υλικοτεχνική υποδομή

Το μάθημα γίνεται στο εργαστήριο Πληροφορικής του σχολείου. Πιο συγκεκριμένα, απαιτούνται:

- Η/Υ
- Φύλλα εργασίας σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή
- Επεξεργαστής κειμένου (Microsoft Word)
- Λογισμικό παρουσιάσεων (power point)
- Εργαλείο εννοιολογικής χαρτογράφησης της πλατφόρμας <https://coggle.it/>
- Προτζέκτορας

Εκτιμώμενη διάρκεια υλοποίησης

3 διδακτικές ώρες

Ανάλυση του περιεχομένου

Τα τελευταία χρόνια της οικονομικής κρίσης στη χώρα μας, η ιδέα και η αξία του «συνεταιρίζεσθαι», φαίνεται να είναι πιο επίκαιρη από ποτέ. Ειδικότερα, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί, η πιο παλιά μορφή φορέων κοινωνικής οικονομίας (Καλδής κ.ά., 2005), παρέχουν τη δυνατότητα στους παραγωγούς αγροτικών προϊόντων να αναπτύσσουν βιώσιμες επιχειρηματικές δραστηριότητες σε μια προοπτική ανάπτυξης και βελτίωσης της ποιότητας ζωής στις τοπικές κοινωνίες. Ο συνεταιρισμός, σύμφωνα με τους Κιτσοπανίδη & Καμενίδη (2003), αποτελεί μια αυτόνομη συλλογική οικονομική οργάνωση, η οποία προκύπτει από την εθελοντική ένωση προσώπων και η οποία με την αποδοτική λειτουργία της επιδιώκει να βελτιώσει την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική θέση των μελών της. Οι συνεταιρισμοί δεν αποβλέπουν στη δημιουργία κερδών αλλά στο να ωφελήσουν τα μέλη τους με τη μεγιστοποίηση της διαπραγματευτικής δύναμης και με την επίτευξη μεγαλύτερων «οικονομιών μεγέθους» (Καμενίδης, 1985). Παράλληλα, η συλλογικότητα στη δράση και στην ευθύνη καλλιεργεί τους προσωπικούς δεσμούς και τονώνει το κοινωνικό πνεύμα προς διεργασίες κοινωνικά ωφέλιμες. Ο

ατομικισμός υποχωρεί και τη θέση του παίρνει η συναίσθηση της κοινωνικής υποχρέωσης, μέσα από την οποία εξυπηρετείται και το ατομικό συμφέρον (Παπαγεωργίου, 1986). Ο Κλήμης (1980) αναφέρει ότι ο συνεργατισμός είναι «ένα οικονομικοκοινωνικό σύστημα που εάν εφαρμοστεί σωστά, τόσο σε βάθος, όσο και σε έκταση, τότε θα μπορέσει ο άνθρωπος ή καλύτερα ολόκληρη η ανθρωπότητα να ζήσει πολύ καλύτερα».

Στο πλαίσιο αυτό οι μαθητευόμενοι/-ες μέσα από διερευνητικού τύπου διαδικασίες που υποστηρίζονται από τη χρήση των νέων τεχνολογιών, προσεγγίζουν εξελικτικά θέματα που αφορούν στην επιχειρηματική δραστηριοποίηση των αγροτικών συνεταιρισμών, με σκοπό την ενεργητική κατανόηση του τρόπου λειτουργίας των συνεταιρισμών καθώς και του ρόλου τους στην αγροτική ανάπτυξη. Απώτερος στόχος είναι η ευαισθητοποίηση και ο προβληματισμός τους για έννοιες και ζητήματα γεωργικής επιχειρηματικότητας, καθώς στους σκοπούς του Μεταλυκειακού Έτους – Τάξης Μαθητείας, περιλαμβάνεται η παροχή ολοκληρωμένων επαγγελματικών γνώσεων και δεξιοτήτων για την πρόσβαση στην αγορά εργασίας.

Συμβατότητα - αντιστοιχία με το Πρόγραμμα Σπουδών

Το σενάριο είναι συμβατό με το Πρόγραμμα Σπουδών του Μεταλυκειακού Έτους – Τάξης Μαθητείας, ειδικότητας «Τεχνικός Τεχνολογίας Τροφίμων και Ποτών» (ΦΕΚ 3820/τ.Β΄/31-10-2017).

Μαθησιακή Ενότητα 4: Επαγγελματική σταδιοδρομία, Αρχές επιχειρηματικής δραστηριοποίησης και ανάπτυξης.

Μαθησιακό Αποτέλεσμα 4.5 : Ο/η απόφοιτος/-η της ειδικότητας «Τεχνικός Τεχνολογίας Τροφίμων και Ποτών», μετά την επιτυχή ολοκλήρωση του Μεταλυκειακού έτους – τάξης μαθητείας θα είναι σε θέση να συμμετέχει σε θεσμικές μορφές οργάνωσης επιχειρήσεων τροφίμων και ποτών.

Οργάνωση της τάξης

Οι μαθητευόμενοι/-ες θα δουλεύουν σε ομάδες των 2-3 ατόμων, στο εργαστήριο Πληροφορικής του σχολείου. Κάθε ομάδα θα έχει έναν υπολογιστή.

Διδακτικές προσεγγίσεις και στρατηγικές

Στο παρόν διδακτικό σενάριο η μαθησιακή διαδικασία βασίζεται στις **επικοινωνιακές θεωρίες** σύμφωνα με τις οποίες η μάθηση συνιστά μια ενεργή ατομική διαδικασία οικοδόμησης νοήματος μέσω εμπειριών και όχι απομνημόνευση εννοιών, γεγονότων και καθολικών αληθειών (Κόμης, 2004). Επίσης δίνεται έμφαση στη **συνεργατική μάθηση**, με την υιοθέτηση της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας (Ματσαγγούρας, 2008 · Ζωγόπουλος, 2013), καθώς η κοινωνική αλληλεπίδραση καθορίζει με ρόλο θεμελιακό την ανάπτυξη της γνώσης (Vygotsky, 1978), σύμφωνα με τη θεωρία του κοινωνικού εποικοδομισμού

που ερμηνεύει τη μάθηση ως μια κοινωνική και συνεργατική δραστηριότητα. Κατά την υλοποίηση του σεναρίου οι νέες τεχνολογίες αξιοποιούνται σε μια δυναμική – αλληλεπιδραστική διαδικασία, εμπλέκοντας τους μαθητευόμενους/ες τόσο σε περιβάλλοντα μάθησης μέσω ‘καθοδηγούμενης ανακάλυψης και διερεύνησης’, όσο και σε περιβάλλοντα που ενθαρρύνουν την έκφραση και την επικοινωνία με την υιοθέτηση, παράλληλα με την **εργασία σε ομάδες**, των τεχνικών του **καταιγισμού ιδεών**, της **εμπλουτισμένης εισήγησης**, των **ερωτήσεων – απαντήσεων** και της **συζήτησης**. Οι μαθητευόμενοι/ες συνεργάζονται, εξερευνούν, ανακαλύπτουν, οικοδομούν τη νέα γνώση. Ο/η εκπαιδευτικός δημιουργεί ένα περιβάλλον που ευνοεί τη συμμετοχή τους και διαμεσολαβεί διευκολύνοντας τη μάθηση.

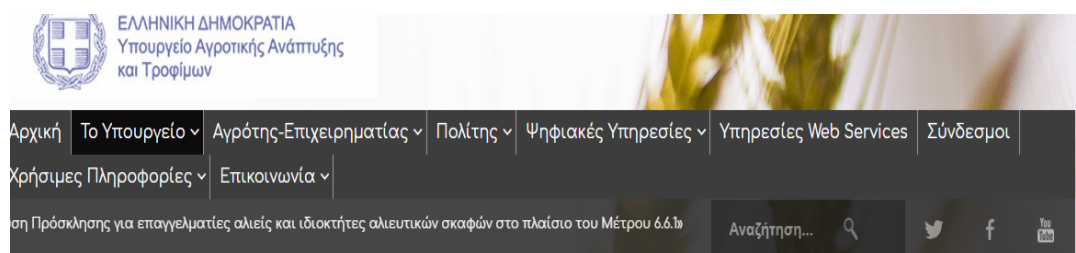
B. ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Εισαγωγή – χωρισμός σε ομάδες. Ο/η εκπαιδευτικός ελκύει το ενδιαφέρον των μαθητευόμενων με την παρουσίαση βίντεο που αφορά στην προβολή αγροτικού γαλακτοκομικού συνεταιρισμού. <https://www.youtube.com/watch?v=0jUyqtkAkvq>
Με βάση την αρχή «ισχύς εν τη ενώσει» γίνεται συζήτηση σχετικά με την αναγκαιότητα της συνεργασίας των αγροτών για την εξασφάλιση κοινών αγαθών και υπηρεσιών. Οι μαθητευόμενοι/-ες παρακινούνται να εκφράσουν ελεύθερα τις απόψεις τους για την αξία του «συνεταιρίζεσθαι» και τους συνεταιρισμούς, αξιοποιώντας προσωπικά τους βιώματα (καταιγισμός ιδεών). Με βάση τις απαντήσεις θα δημιουργηθεί στην οθόνη προβολής ένας αρχικός χάρτης εννοιών, με το εργαλείο εννοιολογικής χαρτογράφησης της πλατφόρμας <https://coggle.it/>
Οι μαθητευόμενοι/-ες χωρίζονται σε ομάδες των 2-3 ατόμων για να δουλέψουν στους υπολογιστές στο εργαστήριο Πληροφορικής. Δίνεται φύλλο εργασίας.

Για την **1^η Δραστηριότητα** του φύλλου εργασίας οι μαθητευόμενοι/-ες επισκέπτονται τον ιστότοπο της πλατφόρμας <https://coggle.it/> όπου έχει δημιουργηθεί ο αρχικός εννοιολογικός χάρτης με τίτλο «Συνεταιρισμοί», με σκοπό την από κοινού επεξεργασία του χάρτη, κατά τη διάρκεια εξέλιξης της εκπαιδευτικής δραστηριότητας.

Στη συνέχεια αφού παρακολουθήσουν βίντεο σχετικό με τις δραστηριότητες ενός γυναικείου αγροτικού συνεταιρισμού <https://www.youtube.com/watch?v=6C-V8dbQsO4>, λειτουργώντας ως δυναμικοί χειριστές του και έχοντας τη δυνατότητα να εναλλάσσουν την ταχύτητα προβολής του, καλούνται να εντοπίσουν, να αναλύσουν και να καταγράψουν τις απόψεις τους που αφορούν στις ερωτήσεις του φύλλου εργασίας.

Επίσης, μεταβαίνουν στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων

http://www.minagric.gr/images/stories/docs/agrotis/synergatismos/nomos4384_2016_fek78.pdf όπου αναφέρεται η σχετική νομοθεσία για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, μελετούν τη νομοθεσία, συζητούν μεταξύ τους και καταγράφουν τις απαντήσεις τους στο φύλλο εργασίας.

Τέλος, μελετούν τις συνεταιριστικές αρχές και αξίες, μεταβαίνοντας σε σχετικό σύνδεσμο

(https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/3684/1/Kontogeorgos_Master_document_23_01_2016.pdf)

συζητούν στην ομάδα και καταγράφουν τις επτά (7) Διεθνείς Συνεταιριστικές Αρχές.

Με την δραστηριότητα αυτή επιδιώκεται οι μαθητευόμενοι/-ες να είναι σε θέση να διακρίνουν και να περιγράφουν την έννοια του συνεργατισμού, τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα, καθώς και τις αρχές λειτουργίας των αγροτικών συνεταιρισμών. Ο/η εκπαιδευτικός παρατηρεί την εργασία των μαθητευόμενων, τον τρόπο με τον οποίο δρουν και αλληλεπιδρούν στο πλαίσιο ομάδας και τους παρέχει ανατροφοδότηση. Τα μέλη των ομάδων αφού συζητήσουν και καταλήξουν στα σημεία που έχουν κληθεί να αναλύσουν, παρουσιάζουν τις απαντήσεις τους στην ολομέλεια. Ο/η εκπαιδευτικός προβαίνει σε συμπληρώσεις ή διορθώσεις, συνοψίζοντας τα βασικά στοιχεία που παρουσίασαν οι ομάδες.

Στην **2^η Δραστηριότητα** οι μαθητευόμενοι/-ες καλούνται να περιηγηθούν σε προτεινόμενους ιστότοπους αγροτικών συνεταιρισμών

<https://zagorin.gr/>

<https://www.efkarpon.com/portal/index.php>

<https://easa.gr/>

<https://easnaxos.com/>

να παρατηρήσουν, να εντοπίσουν και να καταγράψουν τα παρακάτω στοιχεία της λειτουργίας τους, χρησιμοποιώντας το λογισμικό παρουσιάσεων power point.

- Επωνυμία - Έδρα - Λογότυπο
- Δραστηριότητες των αγροτικών συνεταιρισμών
- Προϊόντα και υπηρεσίες των αγροτικών συνεταιρισμών
- Ποιοι από τους αγροτικούς συνεταιρισμούς δραστηριοποιούνται στην παραγωγή, μεταποίηση και εμπορία προϊόντων Π.Ο.Π. (Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης) και Π.Γ.Ε. (Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης)
- Ποιοι από τους αγροτικούς συνεταιρισμούς έχουν καθετοποιημένη παραγωγή
- Ποιοι από τους ιστότοπους υποστηρίζουν υπηρεσίες ηλεκτρονικού εμπορίου (η-εμπορίου)
- Ποια μέσα κοινωνικής δικτύωσης διαθέτουν οι ιστότοποι (Facebook, Instagram, Twitter, Google+ κ.ά.)
- Γλώσσα (-ες) που υποστηρίζει ο κάθε ιστότοπος (GR, EL, FR, GE, RU κ.ά.)

Με τη δραστηριότητα αυτή επιδιώκεται οι μαθητευόμενοι/-ες να εξοικειωθούν με τη χρήση των ιστολογίων ώστε να είναι σε θέση να εντοπίζουν και να καταγράφουν στοιχεία της δραστηριοποίησης των αγροτικών συνεταιρισμών, για την ενημέρωσή τους σε θέματα γεωργικής επιχειρηματικότητας.

Ο/η εκπαιδευτικός παρατηρεί την πορεία της εργασίας των μαθητευόμενων και τους παρέχει ανατροφοδότηση. Τα μέλη των ομάδων παρουσιάζουν την εργασία τους στην ολομέλεια. Ακολουθεί σχολιασμός των εργασιών και συζήτηση. Στο τέλος ο/η εκπαιδευτικός συνοψίζει τις βασικές αρχές της λειτουργίας των αγροτικών συνεταιρισμών με μια σύντομη εμπλουτισμένη εισήγηση (power point).

<https://drive.google.com/open?id=1iuJXKOTq1V93ttVrXWYQEflUATPxArg5>

Στην **3^η Δραστηριότητα** οι μαθητευόμενοι/-ες καλούνται να περιηγηθούν στον ιστότοπο του Κέντρου Εθελοντών Μάνατζερ και να μελετήσουν ένα επιχειρηματικό σχέδιο που αφορά στην παραγωγή μύρτιλλου

https://www.kemel.gr/sites/default/files/files/topblueberries_business_plan.pdf

TopBlueberries

Ενδεικτικό Business Plan
Μάρτιος 2013

Στη συνέχεια, με βάση τις πληροφορίες από το επιχειρηματικό σχέδιο και τις πληροφορίες από τους ιστότοπους των αγροτικών συνεταιρισμών που επισκέφθηκαν, καλούνται να επιλέξουν δύο από τους συνεταιρισμούς, για να δημιουργήσουν μια αναφορά με την ανάλυση SWOT

- Δυνατά σημεία
- Αδύνατα σημεία
- Ευκαιρίες
- Απειλές

της επιχειρηματικής δραστηριοποίησής τους. Στόχος της δραστηριότητας είναι οι μαθητευόμενοι/-ες να αναδείξουν ενδιαφέροντα στοιχεία για την επιχειρηματική δραστηριοποίηση των συνεταιρισμών, ώστε να προβληματιστούν για την επιλογή των κατάλληλων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στον αγροτικό τομέα. Επίσης, με βάση τις συλλεχθείσες πληροφορίες, καλούνται να καταγράψουν τις απόψεις τους για τη σχέση της δραστηριοποίησης των αγροτικών συνεταιρισμών με την τοπική ανάπτυξη, με στόχο να αναδειχθεί ο προβληματισμός τους για το θέμα.

Τα μέλη των ομάδων παρουσιάζουν τις εργασίες τους στην ολομέλεια, διατυπώνονται απόψεις ή προτάσεις. Επιπλέον, η κάθε ομάδα προτείνει αλλαγές ή τροποποιήσεις στον χάρτη εννοιών, παίρνοντας κυκλικά το λόγο, σύμφωνα με τις οδηγίες του/της εκπαιδευτικού, ώστε να δημιουργηθεί ένας τελικός χάρτης από την σύνθεση των προτάσεων των ομάδων. Ο/η εκπαιδευτικός ανακεφαλαιώνει συνοψίζοντας τα στοιχεία που καταγράφηκαν.

Δυνατότητες τροποποίησης ή επέκτασης του διδακτικού σεναρίου

Οι μαθητευόμενοι/-ες με βάση τις αποκτηθείσες γνώσεις μπορούν να προχωρήσουν στη δημιουργία ερωτηματολογίου σε ένα συνεργατικό έγγραφο στο Google Drive, για να πάρουν συνέντευξη από τον πρόεδρο του συνεταιρισμού της περιοχής τους. Επίσης μπορούν να καταγράψουν τις προτάσεις τους για βελτίωση των ιστότοπων των συνεταιρισμών στους οποίους περιηγήθηκαν, σε ένα συνεργατικό έγγραφο στο Google Drive και να τις αποστείλουν με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο.

Γ. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥΣ

1^η Δραστηριότητα: Ερωτήσεις του φύλλου εργασίας.

2^η Δραστηριότητα και 3^η Δραστηριότητα: Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει κλίμακα διαβαθμισμένων κριτηρίων (rubric), για να αξιολογήσει το τελικό προϊόν της εργασίας των μαθητευόμενων στο πλαίσιο της ομάδας (Πετροπούλου κ. ά., 2015).

Σε όλη τη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας ο/η εκπαιδευτικός παρατηρεί και αξιολογεί την εργασία των μαθητευόμενων, καταγράφοντας στοιχεία για τον τρόπο με τον οποίο δρουν και αλληλεπιδρούν, ατομικά και στο πλαίσιο ομάδας (ενεργητική συμμετοχή στη διαδικασία, βαθμός ανταπόκρισης στις δραστηριότητες κ.ά.).

Βιβλιογραφία / Δικτυογραφία

- Ζωγόπουλος, Ε. (2013). Η ομαδοσυνεργατική μέθοδος διδασκαλίας και η συμβολή των ΤΠΕ. Περιοδικό «Τα εκπαιδευτικά». ISSN 1792-7102. Τεύχος 105-106 (σελ. 60-73).
- ΙΕΠ: Επιμορφωτικό υλικό Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών / Εκπαιδευτών σε θέματα Μαθητείας <http://iep.edu.gr/el/epimorfosi-ekpaideftikon-ekpaidefton-se-themata-mathiteias>
- Καλδής, Π., Νάνος, Ι., Σπαθής, Π. Ταχόπουλος, Π. & Τσιμπούκας, Κ.(2005). *Σύγχρονες Γεωργικές Επιχειρήσεις*. Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια, 2ος κύκλος. Τομέας Γεωπονίας, Τροφίμων και Περιβάλλοντος. Ο.Ε.Δ.Β. Αθήνα.
- Καμενίδης, Χ. (1985). *Αγροτικός Συνεργατισμός*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη.
- Κιτσοπανίδης, Γ. & Καμενίδης, Χ. (2003). *Αγροτική Οικονομική*, Τρίτη έκδοση. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτη.
- Κλήμης, Α. (1980). *Τι είναι και τι δεν είναι ο Συνεργατισμός/ Συνεταιρισμός*. Εκδ. Συνεργασία. Ξάνθη.
- Κοντογεώργος, Α. & Σεργάκη, Π. (2015). *Αρχές Διοίκησης Αγροτικών Συνεταιρισμών*. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα. https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/3684/1/Kontogeorgos_Master_document_23_01_2016.pdf
- Κόμης, Β. (2004). *Εισαγωγή στις εκπαιδευτικές εφαρμογές των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών*. Αθήνα : Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών.
- Ματσαγγούρας, Η. Γ. (2008). *Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση*. Αθήνα. Εκδ. Γρηγόρη.
- Παπαγεωργίου, Κ. (1986). *Αγροτικοί Συνεταιρισμοί*. Ίδρυμα Ευγενίδου. Αθήνα.
- Πετροπούλου, Ο., Κασμάτη, Κ. & Ρετάλης, Σ. (2015). *Σύγχρονες Μορφές Εκπαιδευτικής Αξιολόγησης Με Αξιοποίηση Εκπαιδευτικών Τεχνολογιών*. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα. <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/232>
- ΦΕΚ 3820/τ.Β'/31-10-2017. Προγράμματα Σπουδών για το «Μεταλυκειακό έτος – τάξη μαθητείας» των αποφοίτων των ειδικοτήτων: «Τεχνικός Τεχνολογίας Τροφίμων και Ποτών» «Υπάλληλος Τουριστικών Επιχειρήσεων» «Γραφικών Τεχνών» «Τεχνικός Ηλεκτρονικών και Υπολογιστικών Συστημάτων, Εγκαταστάσεων, Δικτύων και Τηλεπικοινωνιών» «Τεχνικός Εγκαταστάσεων Ψύξης, Αερισμού και Κλιματισμού» «Βοηθός Ιατρικών Εργαστηρίων» «Βοηθός Βρεφονηπιοκόμων» «Αισθητικής Τέχνης» «Βοηθός Φυσικοθεραπευτή».
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

http://www.minagric.gr/images/stories/docs/agrotis/synergatismos/nomos4384_20_16_fek78.pdf

<https://zagorin.gr/>

<https://www.efkarpon.com/portal/index.php>

<https://easa.gr/>

<https://easnaxos.com/>